

MUSIQIY QOBILIYATLAR PSIXOLOGIYASI

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi, ilmiy rahbar D.Oymatova
Musiqqa ta'limi 2-kurs talabasi
Oqiljonov Javohir*

Annotatsiya: *Mazkur maqolamizda Musiqqa ta'lim mutaxassislari Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqqa madaniyati fanini bo'yicha musiqiy qobiliyat psixologiyasi jarayonini yoritishga harakat qildik. Maqolada chet el va o'zbek olimlarining tajriba tadqiqot ishlari o'rganildi va atroflicha bayon etildi.*

Kalit so'zlar: *Musiqqa psixologiyasi, tembr, lad, musiqiy idrok, musiqqa o'qituvchisi, temperament.*

Musiqiy-pedagogik amaliyotda asosiy musiqiy qobiliyatlar deganda odatda uch narsa tushuniladi: musiqiy eshitish qobiliyati, ritm hissi va musiqiy xotira.

Musiqiy eshitish qobiliyati iborasiga odatda juda keng va etarlicha aniqlanmagan mazmun kiritiladi. Avvalo, musiqiy eshitish qobiliyati tushunchasini tovushlarning pastbalandligini eshitish va tembrni his qilish tushunchasiga ajratish zarur. Negaki, musiqada tovushlar past-balandligi va ritmik harakatlar asosiy ma'no tashuvchi bo'lib hisoblanadi. Tembrli unsur juda muhim, biroq yordamchi ahamiyatga ega. Biz musiqqa negizini tashkil etgan asosiy musiqiy qobiliyatlar sifatida tovushlar past-balandligini va ritmik harakatlarni idrok etish va yaratishni tushunishimiz kerak.

Musiqiy idrokning asosiy shakllarini tahlil eta turib kuy va garmoniya idrokini ajratib ko'rsatish mumkin. Ular asosida 2 ta qobiliyat yotadi: a) musiqiy eshitish qobiliyatining perseptiv yoki emosional qismi deb ataluvchi lad hissi, b) musiqiy uquvning reproduktiv yoki idrok etish qismi bo'lib hisoblanuvchi musiqiy eshitish tasavvuri qobiliyati.

Tahlil asosida uch asosiy musiqiy qobiliyatni ajratib ko'rsatish mumkin:

1) Lad hissi, ya'ni kuy, tovushlarning lad vazifasini emosional his qilish yoki tovush pastbalandlik harakatlari ifodaliligini emosional his qilish qobiliyati. Bu qobiliyatni boshqacha atash mumkin – musiqiy eshitish qobiliyatining emosional yoki perseptiv qismi (komponenti).

Lad hissi musiqiy balandliklarni, ya'ni tembr balandliklarini his etish bilan bo'linmas butunlikni tashkil etadi. Lad hissi bevosita kuyni qabul qilish, uni anglash, intonasiyalar aniqligini his qilish jarayonida namoyon bo'ladi. U ritm hissi bilan bir qatorda musiqaga bo'lgan asosiy emosional mehr-munosabatni tashkil qiladi.

2) Eshitish tasavvuriga qobiliyatli bo'lish ixtiyoriy tarzda ovoz balandligi harakatini aks ettiruvchi eshitish tassavurlaridan foydalanishdir. Bu qobiliyatni,

boshqacha qilib, musiqiy eshitish qobiliyatining tinglash yoki reproduktiv (ijro etish) qismi deb atash mumkin. U bevosita eshitish hissi bo'yicha kuyni eshitish, kuylash jarayonida namoyon bo'ladi. U lad hissi bilan birgalikda garmoniya hissining asosini tashkil etadi. Bu qobiliyat musiqiy xotira va musiqiy tasavvurning asosiy yadrosidir.

3) Musiqiy-ritmik his, ya'ni musiqani faol (harakatli) boshdan kechirish, musiqiy ritm ifodaliligini emosional his etish va uni aniq ijro etish qobiliyati.

Musiqiy faoliyat uchun zarur bo'lgan qobiliyatlar majmuasi, albatta, uchta qobiliyat bilan yakunlanmaydi. Lekin ular musiqiylikning asosiy negizini tashkil etadi.

Musiqiylikning asosiy belgisi – ma'lum bir mazmun ifodasini his eta olishdir. Musiqada tovushlarning past-balandligi va ritmik harakatlar asosiy mazmun tashuvchi bo'lib hisoblanadi. Tovushlar past-balandligini his etish va ritmik harakatlarning ifodali mazmunini boshdan kechirish asosida sanab o'tilgan uch qobiliyat yotadi.

Barcha tadqiqotchilarning yakdil fikriga ko'ra, musiqiy qobiliyat boshqa har qanday qobiliyatdan ertaroq paydo bo'la boshlashi mumkin. Asosli ma'lumotlar buni to'la tasdiqlaydi: alohida vaziyatlarda har uch musiqiy qobiliyatning ilk bor namoyon bo'lishi hayotning birinchi yilidayoq kuzatiladi. Uch yoshda kuy eshitish va ritm hissiyoti etarlicha baland rivojlanishini kuzatish mumkin.

Musiqiy qobiliyatning erta namoyon bo'lishi, shubhasiz, yaxshi musiqiy iqtidor ko'rsatkichlaridan biridir. Ammo erta namoyon bo'lmaslikni musiqiy qobiliyatning sustligi yoki yo'qligining qaysidir darajadagi ko'rsatkichi, deb hisoblash hech ham mumkin emas.

Hozirgi paytda bolalarda musiqiy qobiliyatning turlicha rivojlanishi qanday sabablarga asoslanishi haqidagi savolga tugal bir javob berish qiyin. Bu sabablar, shubhasiz, juda xilma-xil va bola shaxsiyatining turli taraflari hamda uning tarbiyalanishining butun tarixiga bog'liq.

Ko'pchilik yosh musiqachilar uchun ixtisoslashish juda muhim hisoblanadi. Musiqachi tomonidan tanlanayotgan mutaxassislik uning temperamenti va xarakteri psixodinamik xususiyatlariga mos kelishi kerak. Bir faoliyat turi uchun afzal temperament sifatlari boshqasi uchun foydasiz bo'lib chiqishi mumkin. Musiqachining u yoki bu mutaxassislikni tanlashiga mutlaq musiqiy qobiliyat emas, aksincha neyrotizm, introversiya va ekstroversiya kabi psixologik ko'rsatkich, bosh miyaning o'ng yoki chap yarim shari ustunligi turtki berishi mumkin. Musiqa o'qituvchisi, konsert ijrochisi, xor yoki orkestr artisti, kompozitor, dirijyor, musiqashunos, nazariyotchi kabi musiqa yo'nalishi mutaxassislari turli psixologik sifatlarni talab etadi. Lekin bunga, afsuski, etarlicha e'tibor berilmaydi.

O'z temperamenti xususiyatlari va shaxsiyatini tushunishi uchun musiqachilarga maxsus psixologik testlar va so'rovnomalar yordam berishi mumkin. Ayzenk, Kettel, LYuter, Leongard, Teylor testlari va hajman u qadar katta bo'lmagan sodda testlar yosh

musiqachining kasb nuqtai nazaridan bir qarorga kelishi muammosini engillashtirib, ijtimoiy o‘rnini topishga yordam beradi.

Musiqqa psixologiyasini o‘zlashtirishda umumiy psixologiyadagi atama va tushunchalarni bilib olishdan boshlash maqsadga muvofiq. Mazkur tayanch bilimlar tarmoq soha hisoblanadigan va ayni paytda mustaqil fan – musiqqa psixologiyasini o‘rganishda boshlang‘ich nuqta va ishonchli poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Айматова, Дилором Рuzимуротовна. "СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ В СВЯЗИ И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА К УРОВНЯ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ." *E Conference Zone*. 2024.
2. Ruzimurotovna, Aimatova Dilorom. "RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LIFE SATISFACTION." *Conferencea* (2024): 1-6.
3. Ruzimurotovna, Oimatova Dilorom. "PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE INFLUENCE OF SATISFACTION WITH FAMILY LIFE ON EMOTIONAL INTELLIGENCE." *American Journal of Interdisciplinary Research and Development* 23 (2023): 21-24.
4. Ойматова, Дилором Рuzимуротовна. "Хотира муаммосининг психология фанида тадқиқ этилиши." *Science and Education* 2.5 (2021): 973-979.
5. Ruzimurotovna, Oymatova Dilorom. "The Study Of Memory Characteristics Of Adolescents And Methods Of Its Development." *The American Journal of Social Science and Education Innovations* 3.08 (2021):15-17.
6. Ruzimurotovna, Oimatova Dilorom. "Concepts Of Satisfaction With Family And Family Life." *Genius Repository* 26 (2023): 10-14.
7. Ruzimurotovna, Oimatova Dilorom. "SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF EMOTIONAL RELATIONS IN CHILD EDUCATION IN THE FAMILY." *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development* 23 (2023): 6-9.
8. Ruzimurotovna, Oimatova Dilorom. "SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF INTERRELATION OF FAMILY RELATIONSHIPS TO THE DEVELOPMENT OF CHILD INTELLECT." *American Journal of Pedagogical and Educational Research* 18 (2023): 12-15.
9. Ruzimurotovna, Oimatova Dilorom. "Concepts Of Satisfaction With Family And Family Life." *Genius Repository* 26 (2023): 10-14.
10. Виллюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. М., 1976.
11. Виноградов В.С. Музыка советского Востока. М., 1963.
12. Висинский А.В. Психологический анализ процесса работы пианиста над музыкальным произведением G·G· *Izvesti APN RSFSR*. 1950. №5.

13. Tursunov, X. (2022). ELEKTRON DARSLIK VA O'QITILMALAR YANGI KASBIY TA'LIM IJODLIGI MUHIT YARATISH OMILIDIR. *Galaxy xalqaro fanlararo tadqiqot jurnali*, 10 (2), 147-149.
14. Tursunov, Husniddin Isomovich. "ELEKTRON O'QUV QO'LLANMALAR YARATISH ORQALI MUSIQADA MUSTAQIL TA'LIM JARAYONLARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH." *Sharq san'ati va madaniyati* 3.2 (2022): 156-162.

